

Stödjande dokument gäller för: Barnhälsovården i Västra Götalandsregionen

Giltighet från: 2026-05-25 Giltighet till: 2028-05-25

Version: 1.1

Innehållsansvarig: Maria Jansson, barnhälsovårdsöverläkare, AnnaKarin Larsson, logoped

Strukturerad bedömning av språk- och kommunikationsutveckling vid hälsobesök 18 månader och 2,5 år

Detta stöd hjälper dig som BHV-sjuksköterska att förstå hur bedömningar ska genomföras och vad ett utfall innebär. Det beskriver också hur du dokumenterar utfallet samt vilket stöd och vilka råd du kan ge till föräldrar.

Utarbetad av Central barnhälsovård (CBHV) och gäller för barnhälsovården i VGR

Innehållsansvarig: Central barnhälsovård, Regionhälsan, Västra Götalandsregionen

Inledning

I barnhälsovårdens nationella program ingår att följa barnets utveckling över tid som en del av hälsouppföljningen. Detta för att främja barnets utveckling och för att identifiera barn som i något avseende är i behov av tidiga insatser.

På hälsobesöket vid 18 månaders ålder och vid 2,5 års ålder erbjuds alla barn en utvecklingsuppföljning. Detta dokument beskriver hur *en strukturerad bedömning av språk- och kommunikationsutveckling* bör göras i Västra Götalandsregionen vid 18 månaders ålder respektive vid 2,5 års ålder samt vilka åtgärder som rekommenderas efter bedömningen.

Den strukturerade bedömningen av språk- och kommunikationsutveckling består av två delar:

- 1) Observation av samspel och kommunikation**
- 2) Språkbedömning**

Inför besöken har familjen fått en inbjudan med bildstöd för att underlätta förståelse för barnet. På Central barnhälsovårds hemsida finns bildstöd att bifoga inbjudan till hälsobesöken från 18 månader till 5 år.

Under besöken behöver du använda leksaker för att undersöka om barnet kan samverka/låtsasleka tillsammans med dig eller förälder. Du kan med fördel använda de leksaker som finns i språkscreeningsmaterialet.

Metod

Hälsobesöket vid 18 månader

Observation av samspel och kommunikation

Genom att observera om barnet behärskar nedan fem uppgifter under besöket, görs en strukturerad bedömning av barnets förmåga till gemensam (delad) uppmärksamhet.

Gemensam (delad) uppmärksamhet är en viktig del i barnets kommunikativa utveckling och kan även kallas joint attention (JA). Observationen kallas därför ibland JA-obs.

Samtliga moment som observeras finns på arbetsformuläret, se bilaga.

Observera	Förslag på utförande
1. Reagerar barnet på sitt namn? (Vänder sig mot den som tilltalar barnet)	Observera barnet under hela besöket och i väntrummet. Ropa på barnet och se om barnet vänder sig mot dig. Du kan också be förälder påkalla barnets uppmärksamhet.
2. Söker barnet ögonkontakt med dig?	Observera barnet under hela besöket och i väntrummet.
3. Kan barnet följa med blicken när du pekar på något längre bort i rummet?	Fånga barnets uppmärksamhet, peka sedan på något en bit bort och säg "Titta! Där är en bil/spindel/docka! För Ja – svar krävs att barnet tittar på det du pekar på, och inte enbart på t.ex. din hand.
4. Använder barnet sitt eget pekfinger för att peka på något (t ex. i en bok) för att dela denna upplevelse med förälder eller dig?	Säg till barnet: Var är lampan/boken/bilen? Kan du visa mig lampan? Pekar barnet med sitt pekfinger på saken du efterfrågar?
5. Kan barnet samverka/låtsasleka tillsammans med dig eller förälder? (t ex mata dockan, dricka låtsaskaffe ihop, lägga dockan i sängen för att sova, och under leken stämma av/kontrollera via ögonkontakt om du tittar på).	Använd leksaker som finns i Språkscreening vid 2,5 års ålder för att locka barnet till enkel lek och samspel. Ge barnet exempelvis en sked och en docka, säg "Ska vi ge dockan mat?". Låtsas barnet mata dockan?

Utfall vid bedömning av samspel och kommunikation

Om barnet inte klarar **två eller fler** av de fem uppgifterna ska det räknas som en avvikelse/ett utfall som bör följas upp. Fråga föräldrarna om de uppfattar att fynden stämmer och om detta är något föräldrarna har observerat.

Uppföljning av utfall på *Observation av samspel och kommunikation* görs genom att (se även flödesschema som bilaga):

- Boka ett återbesök
- Lämna ut formuläret M-CHAT-R till föräldrar att fylla i till återbesöket.
- Vid återbesöket går BHV-sjuksköterskan igenom M-CHAT-R-formuläret, sammanställer poäng, och följer upp eventuella frågor som indikerar utfall.

Uppföljning med M-CHAT-R/F

M-CHAT-R/F står för modifierad checklista för autism hos små barn reviderad version med uppföljning, och innehåller ett föräldraformulär, M-CHAT-R, som screenar för risk för autismspektrumtillstånd. Formuläret finns på flera olika språk och omfattar 20 frågor. I metoden ingår en uppföljningsintervju med föräldrar för att följa upp utfallsfrågorna som fångats upp i formuläret.

Instruktioner för M-CHAT-R/F finns i en särskild manual (se Central barnhälsovårds hemsida).

Skattning av M-CHAT-R

Räkna ihop antal frågor med utfall (frågor som barnet inte klarar). För alla frågor, förutom frågorna 2, 5 och 12, innebär ett nej-svar i formuläret risk för autism. För frågorna 2, 5 och 12 innebär ett ja-svar risk för autism. Totalpoängen kan uppgå till 20 poäng.

Om barnet når en totalpoäng på 3-7 poäng, görs en intervju med föräldrar för att följa upp respektive utfallsfråga (se M-CHAT-R/F-manual). Om poängen ligger kvar på 2 eller högre är det ett fortsatt utfall och uppföljning i BHV-team rekommenderas.

Om barnet når en totalpoäng på 8-20 poäng, kan uppföljningsintervjun uteslutas och barnet tas upp i BHV-team direkt.

Språkbedömning vid 18 månader

För att kunna göra en strukturerad undersökning av språkutvecklingen vid 18 månader behöver momenten nedan bedömas.

När det gäller språkförmåga har innehållet i uppgifter som avser uttrycksförmåga ändrats och skiljer sig från Rikshandbokens innehåll. Det som är nytt är kursiverat och i fet stil i tabellen.

Moment	Observera	Förslag på utförande	Avvikelse
Förståelse av ord och instruktioner	Kan barnet peka ut/identifiera kroppsdelar och olika föremål i rummet?	Be barnet peka ut kroppsdelar. "Var är din näsa?" "Var är din mage?"	Barnet kan ej utföra
	Kan barnet förstå enkla uppmaningar och instruktioner?	Be barnet hämta ett föremål på uppmaning. Hämtar föremål på uppmaning.	Barnet kan ej utföra
Uttrycksförmåga	Har barnet börjat tala?	Lyssna efter om barnet använder enkla ord i sitt tal. Fråga föräldrar.	Barnet är helt tyst Barnet ljudar med enkla jollerharanger som inte är utvecklade eller liknar ord
	Använder barnet verbala uttryck (enkla ord) som förälder förstår?	Lyssna efter om barnet använder enkla ord (exv ljudhärmande ord som brum-brum för bil) i sitt tal. Fråga föräldrar.	

Utfall

Om barnet uppvisar flera avvikelser gällande språkförmåga (ovan), ska barnet följas upp efter två till tre månader. Om barnet vid 18 månader är helt tyst eller endast ljudar med enkelt joller som inte liknar ord, överväg remiss till logoped samt hörselbedömning.

Överväg psykologkonsultation om barnets förståelse av ord och instruktioner tycks bristande.

Hälsobesöket vid 2,5 års ålder

Språkbedömning vid 2,5 år

På hälsobesöket vid 2,5 år används metoden *Språkscreening vid 2,5 års ålder på BVC* (se särskild manual). Metoden har använts sedan 1990-talet på BVC i Västra Götalandsregionen och är en av två metoder som används i Sverige. Ibland kallas metoden felaktigt för Miniscalco, vilket sannolikt beror på att metoden togs till Sverige och anpassades för svenska förhållanden av logoped Carmela Miniscalco.

Instruktioner för hur Språkscreening vid 2,5 års ålder på BVC genomförs finns i särskild manual (Se Central barnhälsovårds hemsida).

Observation av samspel och kommunikation

På hälsobesöket vid 2,5 års ålder används samma metod för observation av samspel och kommunikation som vid 18 månader.

Genom att observera om barnet behärskar nedan fem uppgifter under besöket, görs en strukturerad bedömning av barnets förmåga till gemensam (delad) uppmärksamhet.

Gemensam (delad) uppmärksamhet är en viktig del i barnets kommunikativa utveckling och kan även kallas joint attention (JA). Observationen kallas därför ibland JA-obs.

Samtliga moment som observeras finns på arbetsformuläret.

Observera	Förslag på utförande
1. Reagerar barnet på sitt namn? (Vänder sig mot den som tilltalar barnet)	Observera barnet under hela besöket och i väntrummet. Ropa på barnet och se om barnet vänder sig mot dig. Du kan också be förälder påkalla barnets uppmärksamhet.
2. Söker barnet ögonkontakt med dig?	Observera barnet under hela besöket och i väntrummet.
3. Kan barnet följa med blicken när du pekar på något längre bort i rummet?	Fånga barnets uppmärksamhet, peka sedan på något en bit bort och säg "Titta! Där är en bil/spindel/docka! För Ja – svar krävs att barnet tittar på det du pekar på, och inte enbart på t.ex. din hand.
4. Använder barnet sitt eget pekfinger för att peka på något (t ex. i en bok) för att dela denna upplevelse med förälder eller dig?	Säg till barnet; Var är lampan/boken/bilen? Kan du visa mig lampan? Pekar barnet med sitt pekfinger på saken du efterfrågar?
5. Kan barnet samverka/låtsasleka tillsammans med dig eller förälder? (t ex mata dockan, , dricka låtsaskaffe tillsammans, lägga dockan i sängen för att sova och under leken stämma av/kontrollera via ögonkontakt om du tittar på).	Använd leksaker som finns i Språkscreening vid 2,5 års ålder för att locka barnet till enkel lek och samspel. Ge barnet exempelvis en sked och en docka, säg "ska vi ge dockan mat?". Låtsas barnet mata dockan?

Utfall vid bedömning av samspel och kommunikation

Om barnet **inte klarar två eller fler** av de fem uppgifterna som bedömer gemensam (delad) uppmärksamhet ska det räknas som en avvikelse/ett utfall som bör följas upp. Fråga föräldrarna om de uppfattar att fynden stämmer och om detta är något föräldrarna har observerat.

Uppföljning av utfall på Observation av samspel och kommunikation görs genom att (se även flödesschema som bilaga):

- Erbjud tid för ett återbesök
- Lämna ut formuläret M-CHAT-R till föräldrar att fylla i till återbesöket.
- Vid återbesöket går BHV-sjuksköterskan igenom M-CHAT-R-formuläret, sammanställer poäng, och följer upp eventuella frågor som indikerar utfall.

Uppföljning med M-CHAT-R/F

M-CHAT-R/F står för modifierad checklista för autism hos små barn reviderad version med uppföljning, och innehåller ett föräldraformulär, M-CHAT-R, som screenar för risk för autismspektrumtillstånd. Formuläret finns på flera olika språk och omfattar 20 frågor. I metoden ingår en uppföljningsintervju med föräldrar för att följa upp utfallsfrågorna som fångats upp i formuläret.

Instruktioner för M-CHAT-R/F finns i en särskild manual (se Central barnhälsovårds hemsida).

Skattning av M-CHAT-R

Räkna ihop antal frågor med utfall (frågor som barnet inte klarar). För alla frågor, förutom frågorna 2, 5 och 12, innebär ett nej-svar i formuläret risk för autism. För frågorna 2, 5 och 12 innebär ett ja-svar risk för autism. Totalpoängen kan uppgå till 20 poäng.

Om barnet når en totalpoäng på 3-7 poäng, görs en intervju med föräldrar för att följa upp respektive utfallsfråga (se M-CHAT-R/F-manual). Om poängen ligger kvar på 2 eller högre är det ett fortsatt utfall och uppföljning i BHV-team rekommenderas.

Om barnet når en totalpoäng på 8-20 poäng, kan uppföljningsintervjun uteslutas och barnet tas upp i BHV-team direkt.

Åtgärder vid utfall

Vid utfall på *Observation av samspel och kommunikation* ska alltid någon form av insats övervägas. Syftet med tidig identifiering är att ge barn och föräldrar individanpassat stöd. Ett utfall innebär inte att vidare utredning alltid ska göras omgående.

Det finns insatser som kan påbörjas direkt på BVC:

- En av de viktigaste saker du kan göra är att benämna vad du observerar och varför du reagerar. Berätta vad som förväntas av ett barn i denna ålder. Ett barn ska klara dessa uppgifter i sin vardag i hög grad. Att enbart ibland titta på föräldern eller att enstaka tillfällen vara intresserad av det föräldern visar/gör är inte förväntad utveckling. Prata om hur det är hemma. Undersök föräldrars tankar och eventuella frågor. M-CHAT-R/F är ett bra underlag för samtalet.
- Prata om och ge enkla tips om hur förälder kan öka kommunikation i hemmet. Se nedan rubrik *Råd och stöd till föräldrar*.

Du kan också:

- Lyfta barnet i teamet på BVC, BHV-läkare och psykolog.
- Kontakta förskola.
- Hjälpa familjen att få tillgång till KomIgång online.
- Boka in ytterligare besök eller telefonsamtal för uppföljning.
- Rekommendera eventuell språk- och kommunikations-stimulerande insats i kommunen. Detta finns på vissa familjecentraler eller bibliotek.
- Kontakta logopedimottagning eller Central barnhälsovård för att bolla dina funderingar.

Vid tydlig autismmisstanke ska barnet remitteras för utredning. Det finns delvis olika rutiner i Västra Götalandsregionen kring remittering när utvecklingsrelaterade svårigheter uppmärksammas. För att få aktuell information om vad som gäller i ditt område kan du prata med kollegor på ditt BVC eller annan BHV-sjuksköterska. Du kan också ta upp i psykologkonsultation eller kontakta Central barnhälsovård.

Vid utfall enbart gällande språklig förmåga överväg kontakt med eller remiss till logoped. Vid utfall på språksscreening vid 2,5 år ska remiss till logoped alltid erbjudas.

Råd och stöd till föräldrar

Samtala med föräldrar om några av punkterna nedan. Du kan samtidigt lämna broschyr "*Hur kan jag hjälpa mitt barn att kommunicera mer*". Finns på Central barnhälsovårds hemsida.

Titta och lyssna på barnet. Vad lockar barnets intresse? Barn har lättare att kommunicera kring saker som de är intresserade av, det kan vara både leksaker och andra saker, sånger eller en särskild lek (jage, kittlas, studsmatta, gunga mm). Anpassa sedan lekstunder utifrån det barnet är intresserat av.

Var nära barnet.

- Sitt på golvet för att komma på samma nivå som barnet.
- För att locka till ögonkontakt kan den vuxna hålla föremål nära sina egna ögon.
- Barnet, den vuxna och föremålet som är i fokus ska vara placerade som i en triangel så de både ser varandra och saken.

Invänta svar/respons från barnet i leken. Visa förväntan med blick och kroppsspråk genom att kanske luta framåt, höja ögonbrynen eller sträcka fram händerna och titta förväntansfullt på barnet. Vänta in!

Det är lätt att vi vuxna ställer många frågor till barn och har för bråttom så barnet inte hinner med. Ge barnet tid och möjlighet att vara den som tar initiativ.

När barnet sedan på något sätt visar att det vill mer så ge respons. Det kan handla om att bygga mer, få fart på gunga, kittlas, bläddra i en bok, blåsa såpbubblor, sjunga eller blåsa upp en ballong och släppa iväg den i rummet.

Tolka och bekräfta. Fånga upp och tolka det som barnet gör eller säger som kommunikation. Svara på det barnet gör, oavsett om det är ett ljud, ord, tecken eller en pekning. Vuxna behöver övertolka barnets signaler som försök till kommunikation. Ett svar kan vara att säga något om det barnet gör, peka eller använda tecken för att förstärka det som händer.

Man kan också **imitera barnet**, härma och göra eller säga samma sak som barnet gör eller säger. Barnet kommer då märka att det hen gör spelar roll och att det kan påverka andra genom att göra eller säga saker. Och det är ju just det som är kommunikation.

Samtidigt som vi bekräftar barnet är det bra att **utvidga det barnet säger eller gör till något mer avancerat** och ge barnet återkoppling som ligger på en lite högre nivå än vad barnet själv uttrycker eller gör. Exempelvis om barnet tar upp ett föremål kan föräldern säga "bilen" eller "titta en BIL".

Skapa många tillfällen att öva på kommunikation. Prioritera stunder för lek, men glöm inte att alla vardagliga situationer kan användas för kommunikation ex. på- och avklädning, promenad från förskola, i köket eller lägga in tvätt i tvättmaskinen.

Om familjen pratar flera språk, uppmuntra till **användning av föräldrarnas starkaste språk**. Om föräldrarna talar olika språk ska respektive förälder använda det språk hen behärskar bäst.

Tips på hemsidor

KomIgång online är ett digitalt stödprogram för föräldrar som har barn med kommunikationssvårigheter. Programmet finns på Stöd och behandlingsplattformen i 1177. KomIgång online kan startas upp på BVC eller logopedimottagning. Logopedimottagningen har också möjlighet att ge stöd och följa upp programmet. Finns på svenska, arabiska, engelska och somaliska. [KomIgång online - Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen](#)

AKKtiv.se

Filmer och fakta om kommunikationsstöd och hur vuxna kan hjälpa barn att utveckla sin kommunikation. Material att skriva ut. Finns på fler språk än svenska.

[Startsida - AKKtiv](#)

Tidig intervention, Region Uppsala

Filmer och informationsblad om hur vuxna kan hjälpa barn att komma igång med och utveckla sin kommunikation, komma igång med lek och hantera vardagssituationer. Finns på fler språk än svenska. [Kom igång med kommunikation \(tidig intervention\)](#)

Dokumentation

Arbetsformulär

Det finns två olika arbetsformulär att använda vid besöken vid 18 månader respektive 2,5 år, se bilagor. Varje formulär innehåller frågor gällande både *Observation av samspel och kommunikation* och språkbedömning. Vid språkbedömning vid 2,5 årsbesöket används samma uppgifter som finns i *Språkscreening vid 2,5 års ålder på BVC*.

Vid utfall skannas formulären in i journal och bifogas en eventuell remiss. Om allt är u.a. vid besöket, behöver formulären inte sparas/skannas in.

KVÅ-koder

KVÅ-kod ska alltid dokumenteras efter respektive besök (18 månader och 2,5 år) oavsett om barnet har ett utfall eller inte på undersökningen och oavsett i vilket journalsystem du arbetar. Följande KVÅ-koder ska användas när *Observation av samspel och kommunikation* är genomförd.

Kod	Kodtext	Beskrivning
UX345	Kommunikationsobservation utförd och u.a.	Koden innebär att kommunikationsobservationen är genomförd enligt metod, samt att barnet klarat observationen utan anmärkning.
UX346	Kommunikationsobservation utförd och ej u.a.	Koden innebär att kommunikationsobservationen är genomförd enligt metod, samt att barnet inte klarat observationen utan anmärkning.

Språkbedömningen dokumenteras i journal. I några journalmallar finns fortfarande den äldre BHV-mallen, där man till exempel frågar om barnet säger 8–10 ord. Den frågan är borttagen här eftersom forskning tydligt visar att antal ord vid 18 månader inte är ett bra sätt att bedöma barnets språkutveckling.

Det är viktigt att alla åtgärder dokumenteras i journalen.

Vid utan anmärkning (ua): endast KVÅ-kod

När anmärkning finns (ej ua): Dokumentera KVÅ-kod, råd och eventuella insatser. Skanna in arbetsformulär i barnets journal. Dokumentera vårdnadshavarens samtycke att kontakta förskolan.

Exempel till fraslexikon

Utfall på observation av samspel och kommunikation, var god se inskannat dokument. Samtycke inhämtat av vårdnadshavare att kontakta förskola. Ger råd om språklig stimulans samt stöd gällande barnets kommunikationsutveckling.

Bilagor

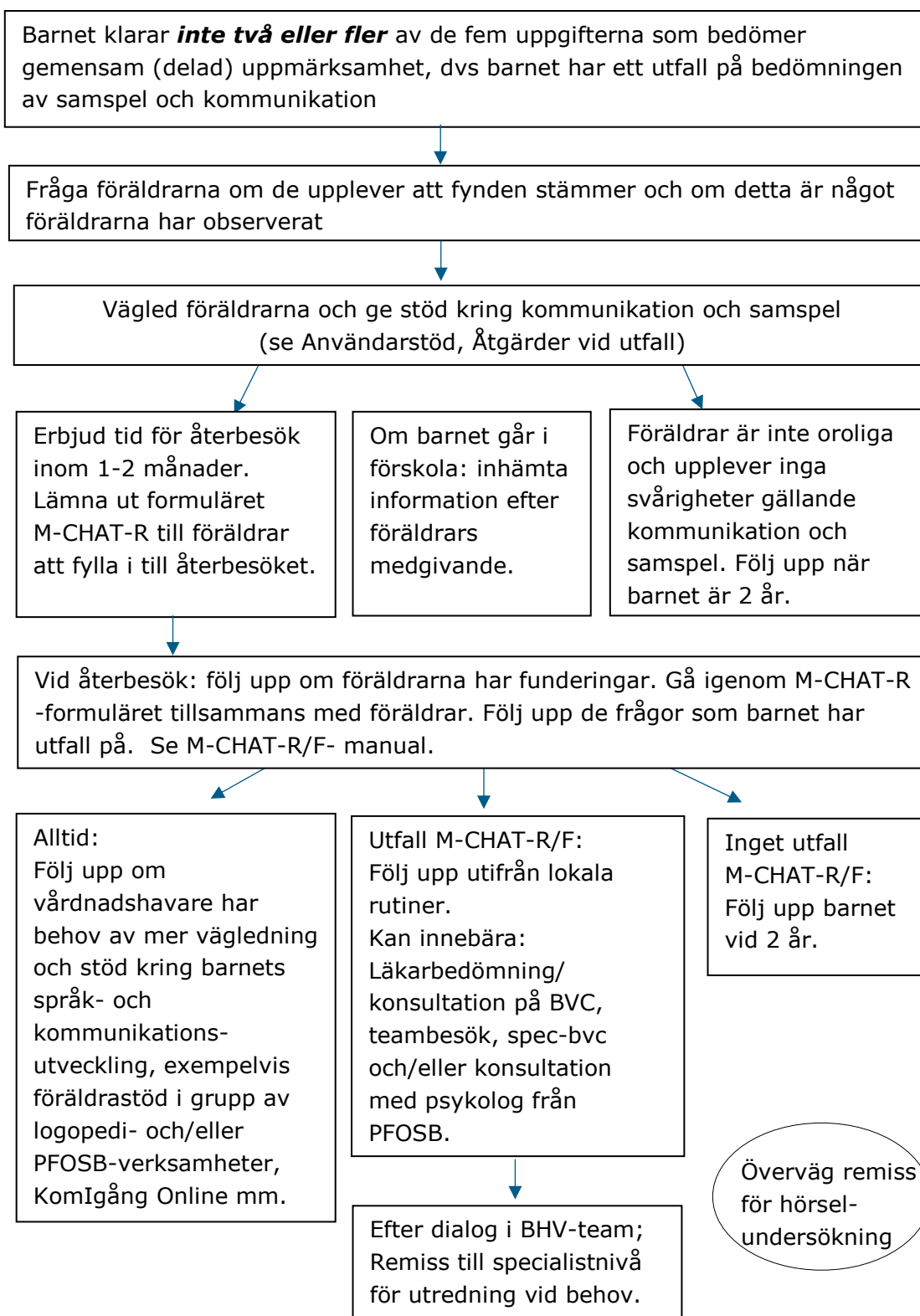
Flödesschema 18 månader

Flödesschema 2.5 år

Arbetsformulär 18 månader

Arbetsformulär 2.5 år

Flödesschema över åtgärder vid utfall efter bedömning av samspel och kommunikation vid 18 månader

Flödesschema över åtgärder efter utfall vid bedömning av samspel och kommunikation vid 2.5 år

